
Nationellt prov i grundskolans årskurs 9

Provrapport Samhällskunskap
Årskurs 9
Prov vårterminen 2022

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
1. Konstruktionsprocess för provet	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Provets sammansättning	4
1.3 Bedömningsanvisningar	4
2. Provresultat med kommentarer	4
2.1 Resultat fördelat på faktorerna kön och Sv A	5
2.1.1 Skillnader mellan pojkar och flickor	5
2.1.2. Skillnader mellan de som följer kursplanen i svenska och de som följer kursplanen i Svenska A.....	6
3. Validitet och reliabilitet.....	6
3.1 Validitet.....	6
3.2 Reliabilitet.....	8
4. Enkätresultat med kommentarer	8
4.1 Provet är som helhet bra.....	8
4.2 Vad anser du om omfattningen av ämnesprovet i samhällskunskap?.....	9
4.3 Hur bedömer du svårighetsgraden i provet?	9
4.4 Provets skrivtid.....	10
4.5 Var bedömningsanvisningarna tillräckligt tydliga?	10
4.6 Vad anser du om gränserna för respektive provbetyg?.....	11
4.7 Anser du att provresultaten ligger i linje med elevernas övriga prestationer under läsåret?.....	11
5. Avslutning.....	12
Referenser	13
Bilaga 1: utprovningar 2022	14

Inledning

I denna provrapport redovisas resultatet för det nationella provet i samhällskunskap åk 9, som genomfördes i skolorna under vårterminen 2022. Rapporten är skriven av nationella provgruppen i samhällskunskap, vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet. Gruppen ansvarar för de nationella proven i samhällskunskap sedan 2011.

1. Konstruktionsprocess för provet

1.1 Bakgrund

Vid provkonstruktion talar man om god mätsäkerhet. Med det menas att provet ska ge eleven så goda möjligheter som möjligt att få visa sina kunskaper och att provet ska spegla elevens faktiska kunskaper. God mätsäkerhet kräver att elevens kunskaper prövas med fler frågor inom varje del av konstruktet. Om detta inte sker riskerar man att elevens resultat styrs för mycket av slump.

Förutom mindre utprövningar av enstaka uppgifter har fyra större utprövningar genomförts inför provet år 2022, se bilaga 1.

Under arbetet med att sälla fram de bästa bland de uppgifter som är med i utprövningar arbetar vi mycket medvetet med IRT, Item Response Theory, s.k. modern mätteori. Varje uppgift i en utprövning analyseras noggrant och analysen handlar bland annat om att undersöka hur de olika uppgifterna har fungerat i olika elevgrupper samt hur väl uppgifterna särskiljer eleverna.

Provet kvalitetssäkras/valideras också genom olika typer av utvärderingar av utprövade uppgifter där elever och lärare deltar på olika sätt, exempelvis referensgruppsmöten med lärare och att eleverna får fylla i en TTF-enkät i samband med att de deltar i en utprövning (TTF= test taker feedback). Till prov 2022 har vi haft flera referensgruppsmöten där lärare från olika skolor och olika delar av landet är med och bedömer utprövade öppna uppgifter, validerar bedömningsanvisningar och är delaktiga i kravgränssättningen. Vi samarbetar mycket tätt tillsammans med verksamma lärare.

Liksom tidigare år har vi arbetat med så kallade stödstrukturer i provet. Vi har noterat att stödstrukturer kan "stödja" åt fel håll varför vi försökt hitta en lagom nivå. I provet 2022 har vi en s.k. "hjälpfruta" till de öppna uppgifterna. Enligt lärarenkäten har detta fallit väl ut.

1.2 Provet sammansättning

Nationella provet i samhällskunskap i årskurs 9 bestod av två delprov. Det fanns ingen principiell skillnad mellan delproven, de innehöll båda uppgifter från de delar av konstruktet som provas samt har en ganska likartad fördelning av öppna och slutna uppgifter.

Np SH åk 9	Uppgifter	Upp till nivå			Strukturerade	Öppna
		E	C	A		
2013	30	30	29	16	19	11
2014	30	30	30	19	12	18
2015	28	28	24	18	9	19
2016	26	26	26	25	10	16
2017	24	24	24	22	11	13
2018	24	24	24	24	12	12
2019	24	24	24	24	14	10
2022	24	24	24	24	15	9

Tabell 1. Fördelning av uppgifter, nivåer och format 2013-2022, Nationella provet i samhällskunskap åk 9

1.3 Bedömningsanvisningar

Provbetyg ges inte direkt av elevens svar på uppgifterna, utan svaren måste först bedömas av lärare med våra bedömningsanvisningar som stöd. Att skapa bra bedömningsanvisningar är lika svårt som att skapa bra uppgifter. Vi har arbetat mycket med dessa och har använt samma visuella upplägg som tidigare år. Bedömningsanvisningarna valideras vid flera olika tillfällen av verksamma lärare under framtagningsprocessen och enligt lärarenkäten har detta arbete fallit väl ut.

2. Provresultat med kommentarer

De nationella proven i SO har under alla år haft en digital inrapportering där lärare har rapporterat in ett urval av elever (födda 6e, 16e och 26e i varje månad, n=1987 för år 2022). Detta urval har rapporterats in digitalt vilket gjort att vi tidigt har preliminära resultat att analysera. Inrapporteringen stängde den 30 juni. Den obligatoriska inrapporteringen av ett statistiskt urval är helt avgörande för analys och framtagande av proven, då den till skillnad från SCB:s rapport, också ger oss information på uppgiftsnivå. I texten nedan används beteckningen urval för dessa elever. Vi är varje år mycket tacksamma för att lärare gör denna inrapportering.

Nedanstående diagram visar en jämförelse mellan probbetyget för vårt urval i juni och SCBs redovisning av probbetyg den 30 november 2022.

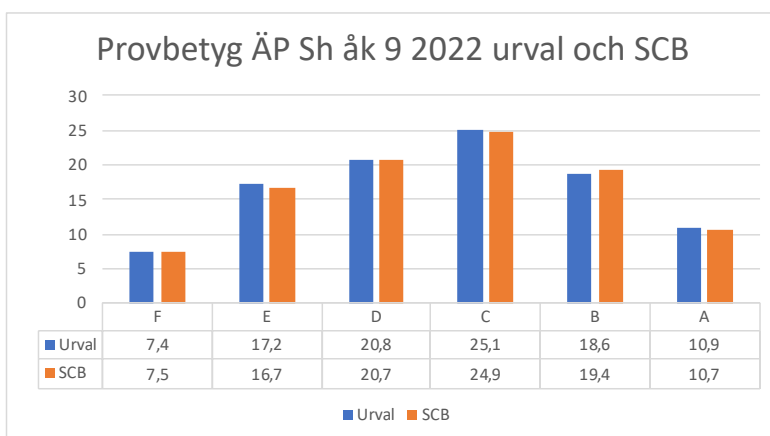

Diagram 1. Jämförelse av probbetyg urval - SCB samhällskunskap i årskurs 9 2022

2.1 Resultat fördelat på faktorerna kön och Sv A

Vi har liksom i tidigare publicerade provrapporter analyserat om provet missgynnar eller gynnar de två grupper vi har i vårt urval - kön och om man följer kursplanen för svenska eller svenska som andraspråk. Vi genomför undergruppsanalyser för att se på de två undergrupperna vi har data på i urvalet. Vi använder Mantel-Haentzels DIF-analys (differential item functioning) för detta med syfte att se om enskilda uppgifter missgynnar/gynnar de två grupperna.

En vanligt förekommande teori är att alla uppgifter ska vara så neutrala som möjligt avseende undergrupper. Detta kan vara svårt att uppnå inom prov av samhällskunskapsämnet eftersom uppgifterna ofta adresserar områden som kan vara olika engagerande för olika grupper. Att åstadkomma helt neutralt ”uppförande” av uppgifterna skulle ibland ge väl ”tunna” uppgifter som inte skulle engagera eleverna i samma utsträckning. Men motsatsen gäller också, uppgifterna får inte heller vara sådana att de berör någon grupp för mycket, det kan skapa orättvisa. Exempelvis kan ett av oss givet val av idrott i en uppgift som handlar om idrott vara olika engagerande för flickor respektive pojkar.

2.1.1 Skillnader mellan pojkar och flickor

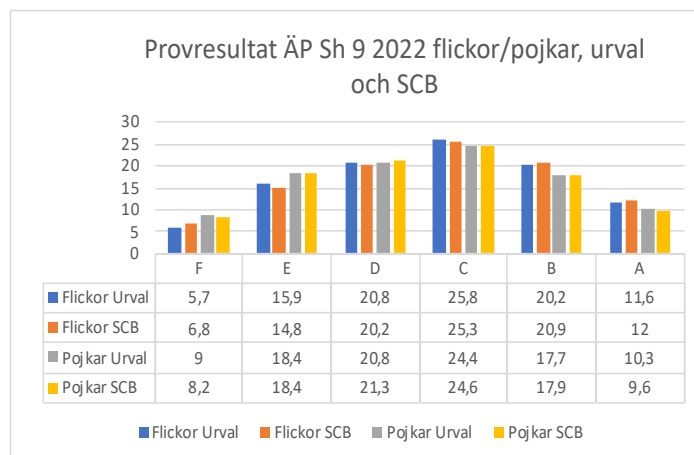

Diagram 2. Fördelning av provbetyg samhällskunskap med avseende på kön, urval samt SCB, 2022

Flickor presterar bättre på provet än pojkar. Skillnaderna mellan pojkar och flickor är något mindre 2022 än vad de var 2019 för provbetyg D – A, för provbetyg F och E är skillnaden något större.

I prov 2022 finns det uppgifter som skiljer i resultat mellan pojkar och flickor, de är nästan lika många på båda sidor vilket gör att resultatet ändå känns tillfredsställande samtidigt som det är något som vi arbetar vidare med i vårt analysarbete. Pojkar gynnas något av slutna svarsformat och flickor gynnas något av öppna, detta är känt av oss sedan tidigare. Denna statistik visar på vikten av att ett prov innehåller både öppna och strukturerade svarsalternativ.

2.1.2. Skillnader mellan de som följer kursplanen i svenska och de som följer kursplanen i Svenska A

Vi har även gjort analyser på uppgifterna avseende på om de gynnar eller inte gynnar de som följer kursplanen för SvA. I denna analys så jämförs de i de olika grupperna som har samma provresultat. De som läser SvA har i snitt sämre resultat på provet. Detta gäller för samtliga ämnen där nationella prov ges, det finns dock skillnader mellan de olika ämnena.

Vi får här ett statistiskt underlag som gör det möjligt att jämföra de med samma förmåga i ämnet, med den särskiljande variabeln att de läser svenska respektive svenska som andraspråk.

I prov 2022 är det en uppgift som visat sig gynna SvA-elever svagt, alla andra uppgifter är neutrala. Uppgiften handlar om demokrati och är en öppen uppgift. Att öppna uppgifter samt innehållet demokrati gynnar SvA-elever är något som vi har sett även tidigare å.

3. Validitet och reliabilitet

3.1 Validitet

Begreppet valid kommer från latin och har från början betydelsen ”stark”, i svensk betydelse kan man använda ordet ”giltig”.

*Validity refers to the degree to which evidence and theory support the interpretations of test score for proposed uses of tests. Validity is, therefore, the most fundamental consideration in developing tests and evaluating tests. The process of validation involves accumulating relevant evidence to provide sound scientific basis for the proposed score interpretations.*¹

Enligt ovanstående citat innebär validitet att tolkningen av provresultatet stödjer det som provet var avsett för. All information som kan inhämtas om ett prov bör göras för att undersöka om proven är valida. Ibland brukar man på ett enkelt sätt säga att validitet är det samma som att man mäter det som man avser att mäta. Citatet ovan vidgar dock begreppet något då det även väger in tolkningar som vi gör och det är dessa tolkningar som vi ska se på.

Ett av problemen med validitet är vilka bevis som används för att mäta korrelationen mellan den teoretiska definitionen och den operationella definitionen. När det gäller provet i samhällskunskap är den teoretiska definitionen konstruktets innehåll.

Ett prov konstrueras för att mäta det som internationellt ofta kallas för bakomliggande ”*construct*”. Ett nationellt provs bakomliggande *konstrukt* är kursplanen i ämnet och bedömningen via kunskapskraven (från juli 2022 benämns detta betygskriterier, men provrapporten rör prov där benämningen fortfarande var kunskapskrav).

Validitet innebär att alla steg i kedjan ”kunskapskrav – uppgift – prövning – bedömningsanvisning – tolkning av dessa genom lärare” ska fungera.

¹ *Standards for Education och Psychological Testing* (2014)

Detta standardverket för amerikansk provverksamhet. Det kan jämföras med ramverk för prov, och litteraturen används också internationellt.

Validitetsprocessen för ett nationellt prov i samhällskunskap ser ut påföljande sätt:

1. Provggruppen analyserar kursplanen och kunskapskraven noggrant och funderar över operationaliseringar i form av uppgifter och vilka effekter på validiteten som olika tänkbara format skulle kunna ha.
2. Validering gentemot lärarna. Vår arbetsgrupp består av både anställda på Göteborgs universitet och lärare som arbetar med oss en dag i veckan och i skola övriga dagar.
3. Vi har under ett verksamhetsår flera olika tillfällen då våra uppgifter och bedömningsanvisningar valideras av verksamma lärare:
 - a. Lärare som deltar i våra utprövningar anmäler sitt intresse att hjälpa oss via enkäten som medföljer provet när det genomförs i april/maj. Dessa listor förnyas varje år då lärarna får meddela oss om de vill vara kvar på listan. Lärare som är med i utprövningar erbjuds möjlighet att delta vid något av de olika tillfällen som vi bjuder in till – bedömdagar, bedömningsanvisningsdagar och kravgränssättningsmöte.
 - b. Alla slutna uppgifter som prövas ut valideras både i själva konstruktionsprocessen av aktiva lärare samt senare i processen i samband med olika referensgruppsmöten. Uppgifterna granskas exempelvis utifrån ordval, innehåll, begrepp som används.
 - c. Alla öppna uppgifter som prövas ut bedöms av verksamma lärare i samband med bedömdagar hos oss, dessa äger vanligtvis rum två gånger per år. Till dessa tillfällen har vi målsättningen att lärarna ska representera olika skolor, komma från olika delar av landet och en del av lärarna ska vara nya i sammanhanget.
 - d. Bedömningsanvisningarna till de öppna uppgifterna i provet valideras, förutom på bedömdagar, gentemot verksamma lärare ytterligare en gång i processen. Detta tillfälle benämns bedömningsanvisningsdagar i vårt ämnesramverk
 - e. Det sista steget i valideringsprocessen är kravgränssättningsmötet då lärare från olika skolor i landet hjälper oss med att ta fram kravgränserna för probvetygen. Vår målsättning är att ha fler lärare som är nya eller ”nästan nya” jämfört med de som varit med på våra sammankomster många gånger.
4. Under senare delen av vår konstruktionsprocess så har vår expertgrupp avseende ämnesinnehåll gått igenom alla uppgifter, även detta är ett led i valideringsprocessen. Experterna kommer från Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för nationalekonomi, båda Göteborgs universitet. Dessa personer är ämnesföreträdare men har också vid något tillfälle i sina karriärer undervisat på ämneslärarutbildningarna. Vi har kontakt med experter inom juridik som granskar uppgifter med det specifika ämnesinnehållet.
5. En stor del av vår kontinuerliga validering utgörs av vårt arbete med våra statistiska metoder där både öppna och slutna uppgifter behandlas. Under arbetet med bedömningsanvisningarna till både slutna och öppna uppgifter använder vi flera statistiska analysmetoder för att se hur dessa fungerar. IRT (Item Response Theory) är till mycket stor hjälp och vi utvecklar våra analysmetoder kontinuerligt. Till varje prov sammanställs en rapport, där resultatet baseras på urvalseverna. Denna publiceras inte då den också är uppgiftsspecifik avseende sekretessbelagda uppgifter.

3.2 Reliabilitet

Reliabilitet innebär att det valda provet ska mäta på rätt sätt. Ett prov kan inte vara valitt utan god reliabilitet. Provkonstruktörer analyserar ofta sina prov med flera olika korrelationsmått för att kunna belysa provets för- och nackdelar på olika sätt. Provet i samhällskunskap 2022 är analyserat med hjälp av vanliga korrelationsmått.

Korrelation – Cronbach alpha

Reliabilitetsmått avser ibland s.k. inre konsekvens, dvs om uppgifter och elevsvar ”samverkar” så finns det konsekvens i resultatet. Nationella provet Sh 9 2022 har ett reliabilitetsmått på 0,96. Värdet över 0,9 anses vara mycket bra för ett prov. Detta är det högsta värdet provet har haft.

Np SH 9 Cronbach Alpha	
2013	0,91
2014	0,93
2015	0,93
2016	0,94
2017	0,93
2018	0,94
2019	0,94
2022	0,96

Tabell 4. Cronbach alpha, Np Sh årskurs 9 2013 - 2022

Reliabiliteten i ett prov är beroende av antalet uppgifter. 2022 hade provet 24 uppgifter jämfört med 30 uppgifter 2013. Reliabiliteten anses som hög, speciellt med tanke på den höga andelen öppna uppgifter.

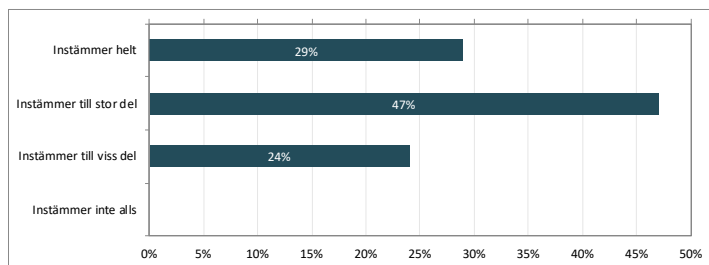
Tillförlitligheten (reliabiliteten) i det nationella provet samhällskunskap är god. Detta är resultatet av relativt stora utprovningar som analyserats ur många olika perspektiv och med hjälp av flera olika metoder. Tekniska mått kan ibland te sig tekniska, men om provet inte är tillförlitligt både avseende validitet och mätsäkerhet så blir provet orättvist och mäter inte det som är avsett att mäta.

Nationella provet i samhällskunskap åk 9 2022 var ett – på flera olika sätt – tillförlitligt prov.

4. Enkätresultat med kommentarer

I samband med genomförande av provet och efterföljande bedömning ber vi lärarna att besvara en lärarenkät. 2022 besvarades enkäten av 113 lärare. Detta är lägre än 2019 då drygt 170 lärare besvarade enkäten jämfört med förra året men betydligt lägre än för 7 år sedan då 396 lärare besvarade enkäten.

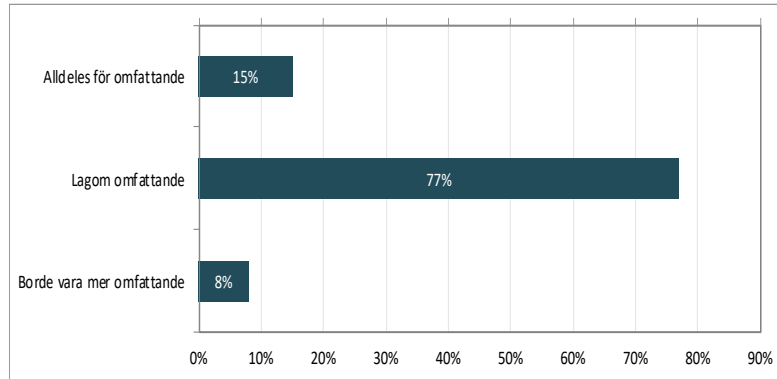
4.1 Provet är som helhet bra

Det nationella provet i samhällskunskap 2022 mottogs väl. Av de lärare som har svarat på enkäten så har 76 % av lärarna svarat att de instämmer helt eller instämmer till stor del med påståendet ”provet är som

helhet bra” (2019 79 %).

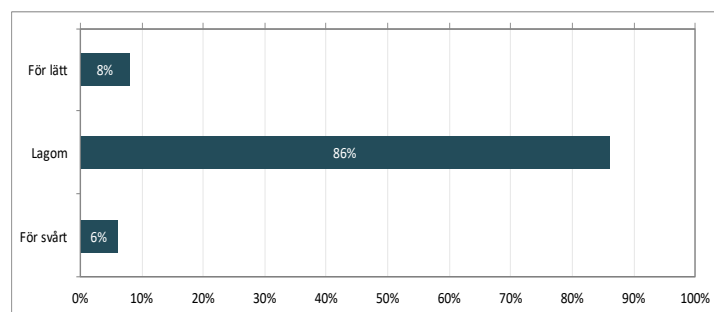
4.2 Vad anser du om omfattningen av ämnesprovet i samhällskunskap?

När det gäller omfattningen av provet anser 77 % att provet är lagom omfattande (2019 80 %). I frisvarsdelen framkommer att en del lärare anser att provet innehåller för många slutna format i relation till öppna. Skolverket har i uppdrag att en stor andel av uppgifterna ska vara automaträttade i samband med att de digitala proven införs, för SO:s del 2025, så detta är ett led i att uppfylla det uppdraget.

Enkäten visar också tydligt att vi prövar det som undervisats om, 98 % av lärarna instämmer i detta påståendena ”stämmer i hög grad” och ”stämmer i ganska hög grad”. I kommentarerna kan vi läsa att uppgifterna och innehållet känns välbekant både av lärare och elever, något som provinstitutionen upplever som positivt. Detta är en mycket viktig fråga för oss, vi vill vara säkra på att det vi ställer frågor om också har behandlats i undervisningen. Vi är mycket glada över detta resultat då vi lägger mycket tid och kraft på utformandet av uppgifterna. Om eleverna känner igen innehållet blir de mer positivt inställda till att genomföra provet.

4.3 Hur bedömer du svårighetsgraden i provet?

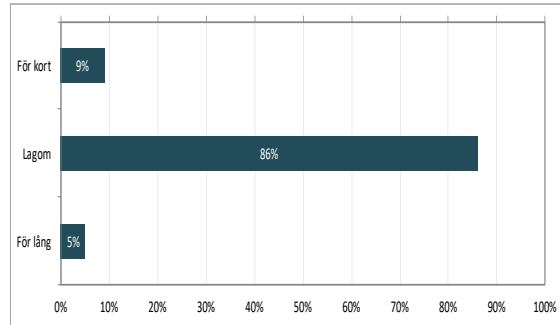

De allra flesta anser att provets svårighetsgrad är lagom, det som framkommer i frisvarsdelen är att eleverna i viss mån upplevt att de slutna formaten har varit svårare än de öppna.

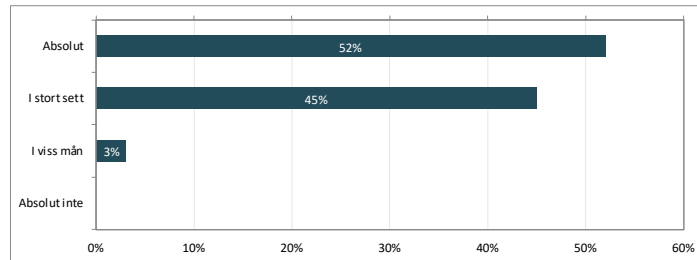
Det är viktigt att provet innehåller uppgifter av varierande format, alltså både uppgifter som kräver skrivinsats och uppgifter som är slutna och inte kräver långa svar. 2022 svarade 74 % av lärarna att de var nöjda med balansen mellan slutna uppgifter och öppna, 2019 var den siffran 80 %.

4.4 Provets skrivtid

Provets skrivtid är 120 minuter per delprov, detta upplevde 86 % som lagom. Något som vi är nöjda med eftersom vi inte vill att många elever ska känna tidsstress under provgenomförandet. En förklaring till detta är troligen den ökade andelen slutna format.

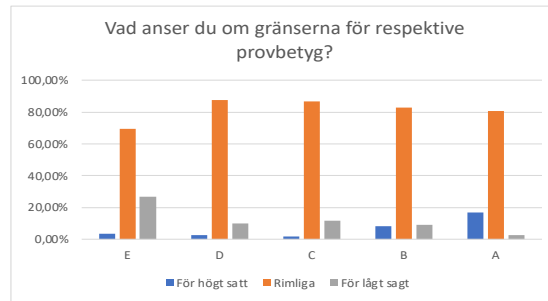

4.5 Var bedömningsanvisningarna tillräckligt tydliga?

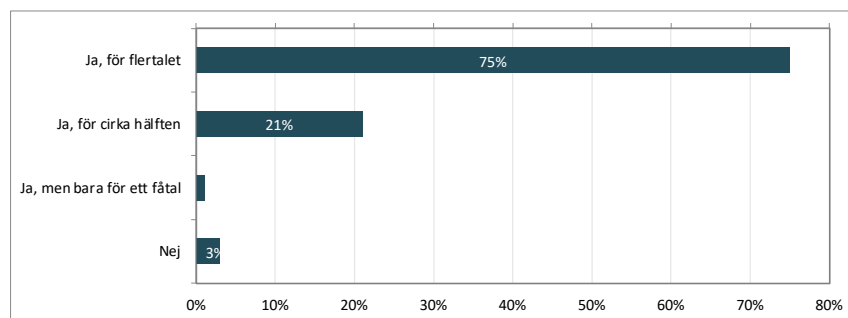

För att ett nationellt prov ska bli reliabelt behövs bedömningsanvisningar som lärarna upplever som stöd. De allra flesta lärarna upplever att stödet gett ett bra eller tillräckligt stöd, 97 %. Endast ett fåtal upplever stödet i bedömningsanvisningarna som svagt. Bland kommentarerna finns att lärarna gärna hade sett exempel på svar som inte når E eller fler elevsvarsexempel.

4.6 Vad anser du om gränserna för respektive provbetyg?

4.7 Anser du att provresultaten ligger i linje med elevernas övriga prestationer under läsåret?

2022 har gränserna för respektive provbetyg upplevts som lagom. Gränserna är framtagna på kravgränssättningsmöten där aktiva lärare är med och tar fram gränserna. Lärarna upplever att provresultaten till stor del (för flertalet till för cirka hälften) 96 % ligger i linje med elevernas övriga prestationer under läsåret.

5. Avslutning

Utifrån enkäten så har provet tagits emot bra och provet återspeglar lärarnas syn på ämnet och deras syn på elevernas kunskapsnivå. Provet har så kallad ”igenkänningsvaliditet”. Utifrån våra analyser så har uppgifterna haft låg tröskel, eleverna har verkligen försökt att lösa uppgifterna, något som är viktigt för oss.

NP Sh 2022 hade fler uppgifter med slutna format än öppna, detta återspeglas i enkäten. Svårighetsgraden på de slutna uppgifterna upplevs som relativt hög. Provet har ingen uppgift som har upplevts som särskilt svår för eleverna att förstå. Provet ger eleverna många möjligheter att visa kunskaper för nivå A. Bedömningsanvisningarna och vår layout av dessa faller väl ut.

Våra analyser visar på ett prov med höga värden för reliabilitet och bedömningsanvisningarna har kunnat skilja de olika nivåerna i elevsvaren.

Områden för fortsatt utveckling:

- Ytterligare analys och utveckling av strukturerade svarsalternativ, så att de på ett reliabelt och valitt sätt mäter det som de är avsedda att mäta.
- Vi har ett stort samarbete med lärare i olika skolor, detta avser vi att behålla och än mer utöka, detta är mycket viktiga inslag i provens valideringsprocess. För samhällskunskapsprovet har denna kontakt varit väldigt viktig inte minst avseende innehåll och utformning på uppgifter.
- Vi har under flera år haft en frivillig inrapportering av provresultatet. Lärarna kunde där jämföra klassens resultat, på gruppnivå, med rikets. Fler lärare har använt denna möjlighet, i år har nästan 1800 elever inrapporterats.
- Vi behöver se över informationen om betydelsen av lärarenkäten då vi är mycket intresserade av lärarnas synpunkter på vårt prov.

Denna rapport kommer att publiceras på Skolverkets hemsida, SO-ämnenas hemsida och provgruppens hemsida, Göteborgs universitet:

skolverket.se

npsportal.se

ips.gu.se/forskning/forskningsprojekt/nationella-prov-samhallskunskap/

Referenser

American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education, Joint Committee on Standards for Educational & Psychological Testing (US). (2014) *Standards for educational an psychological testing*.

American Educational Research Association

Skolverket. (2017). *Skolverkets systemramverk för nationella prov*. Stockholm: Skolverket

Bilaga 1: utprövningar 2022

Utprövning 119

Antal elever 1365
Antal lärare 39

Utprövning 129

Antal elever 1693
Antal lärare 41

Uprövning 139

Antal elever 884
Antal lärare 17

Utprövning 149

Antal elever 1179
Antal lärare 33

Totalt

Antal elever 4403
Antal skolor 116
Antal lärare 122